

På hans nåds BEFALLNING

*Albert
Olsson*

På hans nåds
BEFALLNING

*Albert
Olsson*

Albert Olsson

På hans nåds befallning

SAGA Egmont

På hans nåds befallning

Omslagsfoto: Shutterstock
Copyright © 1970, 2020 Albert Olsson och SAGA Egmont

Alla rättigheter förbehålles.

ISBN: 9788726740943

1. e-boksutgåva
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med SAGA Egmont samt med författaren.

*Vid något tillfälle - det var år 1914 - sa en mor till sin son:
- Vilken oreda det råder på det här stället. Här ser ut
alldeles som efter Horns krig i Skåne.*

Sonen frågade undrande:

- Mor, Horns krig i Skåne, vad är det för någonting?

Modern tänkte efter. Sedan sa hon:

*- Det vet jag inte. Men man säger så. Det ska ha varit
någonting förskräckligt.*

Sedan gick åren och blev med tiden många.

*År 1970 visste så äntligen sonen vad Horns krig i Skåne
hade varit för någonting.*

1

De brinnande fyrbåkarna på den själländska kusten lyste upp den skånska natten och drev röken från det våta träet tvärs över Sundet och in över Malmö och vidare norrut över Kalkugnens Hamn och till staden Landskrona. Där vände röken med den ändrade vinden och drev åter söderut ner mot Malmö.

Innanför det öppna fönstret i greve Tage Ottosen Thotts skrivkammare på Malmöhus fästning stod, fäst på ett stativ, grevens synrör, riktat utåt Sundet, mot Köpenhamn. Många gånger om dagen reste sig greven från sin plats vid det stora skrivbordet för att kasta en blick i synröret. Hettan som stod stilla nere på borggården, kom orenligheten där nere att ge ifrån sig en intensiv doft av torkande hästspilling, träck och urin. Lukten steg med den dallrande luften uppåt, utmed murarna, och trängde förpestande in i grevens skrivkammare. Då den fräna lukten blev alltför påträngande, befallde greven sin alltid till hands varande kammartjänare att stänga fönstret. Men det dröjde inte länge förrän greven befallde att det åter skulle öppnas.

Horns trupper låg kringströdda ute i bygderna, långt från stadens murar, vilket gjorde det lätt för greven att skaffa sig underrättelser om tillståndet ute i landskapet.

Tidigt på morgonen hade greven fått besök av sin kringfarande sekreterare Jakob Danielsen, son till framlidne kyrkoherden i Västra Sallerups och Remmarlöfs församlingar, Daniel Thomesen. Det var inga församlingar som direkt tillhörde grevens intressesfär, men han ägde

halvdelen av byn Eslöv, vilken halvdel greven, egentligen emot lag och rätt, lagt som veckodagsgårdar under sätesgården Eriksholm, för tillfället besatt av svenskarna, som med salvagardieknektar "beskyddade" de kringliggande byarna.

Greven hade i skarpa ordalag förehållit sin sekreterare det nödvändiga i att man äntligen verkställde den order han, greven, tidigare givit: ridefogden Rasmus Rasmusen på Eriksholm och sekreteraren Jakob Danielsen skulle gemensamt göra upp planer för att resa bönderna till väpnat motstånd, vilket inte tidigare förekommit i de trakterna, och göra sitt bästa för att återtaga Eriksholm och nedgöra eller bortköra de svenska knektar som inhysts där. Officerarna, om det funnes några, skulle de taga tillfånga och föra till Malmö, om sig göra lät, i annat fall skulle de dräpa dem, liksom de skulle göra med knektarna.

Sekreteraren hade varit gensträvig, och gensträvigt folk föll inte greven på läppen. Sekreteraren hade talat om böndernas allmänna ovilja och motvilja mot krigshandlingar. De hade inga vapen, de kunde inte göra särskilt mycket i smyg utan att det förr eller senare kom till svenskarnas kännedom. Slottet Eriksholm ägde dessutom en vindbrygga som man snabbt kunde dra upp, slottet hade fasta och tjocka murar och stabila ekdörrar och skulle, efter vad sekreteraren sa sig vara övertygad om, trotsa alla försök till stormning.

Greven hade avbrutit sekreterarens invändningar med ett barskt:

- Är det du eller jag som ger order, Jakob Danielsen?

Sekreteraren hade skyndat sig att under en djup bugning haspla ur sig en ursäkt för att han haft den djärvheten...

Greven avfärdade sekreteraren med en handrörelse.

Sekreteraren drog sig tillbaka under bugningar och lade, med handen bak ryggen, ännu bugande, handen på

dörrvredet.

Greven sa:

- Du behöver inte komma hit för att tala om att ingenting av det jag befallt blivit åtgjort. Jag väntar mig bättre tidender av dig och ridefogden nästa gång du kommer hit.

Utanför dörren stötte sekreteraren ihop med kammartjänaren.

- Du fick bestämt salt i öppet sår, du, sa kammartjänaren medlidsamt.

- Å ja... såret, det var väl inte så stort och saltet verkade allt litet avslaget, jag har fått av det förut, men så länge det inte tränger in till tarmarna...

Jakob Danielsen gick bort till en av de djupa fönstersmygarna och tog upp något han haft liggande där. Det var en grön kvist, eller hade varit en grön kvist, för just nu verkade den ganska vissen.

Ett skärt blomblad föll ner på stengolvet, när sekreteraren tog i kvisten.

- Vad har du där? undrade kammartjänaren och var nyfiken.

Sekreteraren snurrade den lilla kvisten mellan fingrarna, tittade på de vissnande bladen och sa långsamt:

- Hennes nåd grevinnan har genom hans nåd greven i den tidigaste försommartiden bett mig att till hennes nåd medföra en vildros. Jag fann en försenad sådan i ett tätt snår invid Eriksholm. Men vildrosor vissnar snabbt, och denna gjorde som alla andra.

Kammartjänaren smålog.

- Kvinnopåfund, nästan viskade han.

- Jag undrar varför hon önskade sig en sådan här tingest, sa sekreteraren. Visste hon inte att vildrosor dör på timman?

- Du kan ju fråga hennes nåd, när du blir trött på att grubbla, föreslog kammartjänaren, snurrade om på klacken

och gick sin väg, sedan han slagit ut med händerna och ryckt på axlarna.

Jakob Danielsen gick ner i borgstugan, fick en mugg öl av krogpigan, bytte några ord med de två knektar som satt där och halvsov, då och då viftande med händerna för att jaga bort den svärm av närgångna flugor som försökte dricka tårvätska i deras ögonvrår.

Jakob Danielsen hade svårt att trivas inom stadens murar. Folk som flytt in till staden från den kringliggande landsbygden, pösiga men över trängsel och inkvartering gnällande borgare, adelsmän som skaffade sig plats med hjälp av sina tjänares hårda armbågar, präster från Lund och trakterna däromkring, tryckte utmed väggarna och smög sig snabbt inomhus, eftersom de utomhus utgjorde ett kärkommet föremål för stadsbornas, i synnerhet den lägre befolkningens, speglosor och försmädliga kommentarer.

Jakob hade denna gång satt sin häst i stall i samma gård som hyste hans egen hemförsamlings kyrkoherde, den räddhågat flyktade men nu av sitt dåliga samvete hemsökte Henrik Wreden, vällärd magister och en gång ansedd som ett lärdomsljus i Lund.

Jakob som för år sedan tävlat med Henrik Wreden om kyrkoherdetjänsten i sin hemförsamling försummade sällan något tillfälle att irritera sin om tjänsten framgångsrike medtävlare.

Men den här gången tänkte Jakob Danielsen inte söka upp Henrik Wreden. Han hade en känsla av att han vid föregående besök betett sig alltför obarmhärtigt mot honom, även om man ju levde i en hård tid, då man allt mindre brydde sig om att väga sina gärningar på sitt samvetes våg, ännu mindre sina ord.

Det var egentligen åsynen av Henrik Wredens hustru som kom Jakob Danielsen att ändra beslut. Samtidigt

väcktes i honom en nyfikenhet som han inte kunde bemästra: vad fann den vällärde magistern från Västra Sallerup på medan hans hustru var borta?

I köket, dit Jakob kom in, malde borgarhustrun och hennes pigor korn, barn stojade, och en katt, som ungarna drog i svansen, jamade eländigt.

Jakob Danielsen frågade efter prästen. Man sa honom att prästen väl som vanligt satt i sin kammare med sin bibel och sina skrivdon, för han skrev mycket, väl predikningar som han ämnade hålla någon gång i framtiden sedan den välsignade freden kommit ner till jorden.

Hustrun i gården visade honom in i stugan och pekade på kammardörren.

- Se efter själv, han.

Därpå återvände hon ut till sina sysslor.

Jakob kände väl till huset från föregående besök. Allt var sig likt. Kriget hade inte lämnat några synbara spår här. Inte i detta hus. Ingenting sålt, stulet eller rubbat.

Kammardörren hade tydligen inte gått i lås, då prästhustrun avlägsnade sig. Jakob hörde inifrån kammaren en mumlande mansröst. Han stannade och lyssnade. Råkade titta på sina händer. Märkte till sin förvåning att han fortfarande släpade på vildroskvisten. Tänkte först slänga bort den men kom sedan att tänka på att han lämpligen kunde skänka den till prästen på andra sidan dörren med en hälsning hemifrån.

Jakob sköt upp dörren på glänt för att han riktigt skulle kunna höra vad prästen läste, halvhögt för sig själv. Något profetord tycktes det. När Jakob äntligen blev i stånd att uppfatta hörde han:

*... och mitt folk skall bo i fridshyddor,
i trygga boningar och på säkra viloplatser.
Men under hagelskurar skall skogen fällas,*

*och djupt skall staden bliva förödmjukad.
Sälla ären då I som fån så vid alla vatten,*

I som kunnen låta edra oxar och åsnor ströva fritt omkring...

-... och djupt skall staden bliva förödmjukad, mumlade prästen... Malmö stad, du som utan skam förödmjukar mången av Ordets tjänare som till dig tagit sin tillflykt... Hör Herrens ord, du min församling (han tror tydligen han står i predikstolen där hemma, tänkte Jakob och blev tyst stående, nu med fötterna på dörrtröskeln)...

*Ve dig nu fördärvare... (du svenske fördärvare,
mumlade prästen)*

som själv haver gått fri ifrån fördärvet!

*Ve dig, du härjare, som själv haver undgått
förhärjning!*

*När du haver fyllt ditt mått att fördärva,
drabbas du själv av fördärvet;*

*när du haver fullbordat ditt härjande,
drabbas du själv av förhärjning.*

Herre var oss nådig...

- Amen, avbröt Jakob prästen i hans läsning. Ske alltså så som I läser. Svenskarna kan fanen ta, och han kan göra med dem vad honom lyster, inte mig emot.

Henrik Wreden brydde sig inte om att vända sig om. Han kände alltför väl igen rösten, den spefullt hånande, den spefullt förebrående.

- I hälsar mig inte välkommen, vällärde herr magister, sa Jakob och steg in i rummet och gick bort till bordet som stod i andra änden av den lilla låga kammaren.

Henrik Wreden svarade inte.

- Jag tog med mig en hälsning hemifrån, från församlingen, till er, med de kärligaste välgångsönskningar

till den som räddat sitt liv inom Malmö murar medan andra vedervågar sina liv utanför desamma. Ert enda liv, säger I... eller I säger det inte, för I säger ingenting, svarar inte på tilltal... gör heller ingenting... vi andra har inte mer än ett liv, vi heller... inte någon av oss.

Jakob Danielsen lade den vissnade rosenkvisten tvärs över det uppslagna bibelstället.

- Jag kan förtälja för eder att eder kollega, kyrkoherden i Torrlösa församling och präst under hans nåde greve Tage Ottosens patronat stannat kvar på det ställe han blev ställd av vår Herre. Men det är ju också någon mil längre från Torrlösa och till Malmö än det är från Västra Sallerup och Remmarlöf till samma staden Malmö...

Det ryckte till i Henrik Wredens ansikte och han rörde på handen som om han tänkt vända sig om för att möta sin anklagare och vedersakare ansikte mot ansikte. Men så tycktes han åtra sig i sista minuten och förde i stället ut handen för att sopa undan kvisten som låg på bibeln.

Men inte heller detta blev av.

- Jag är ingen modig man... som I, Jakob Danielsen, sa han och det låg bitterhet och klagan i hans röst.

Det var tyst en stund. Sedan kom det som en harskling från Jakob Danielsen, hest, obeslutsamt, men med en fasthet som steg medan han lyssnade till sina egna ord:

- Inte heller jag är någon modig man, tro inte det, vällärde herr magister, jag försöker bara vara en i krig någorlunda anständig man... i den mån det går... i den mån det lyckas... och det lyckas dåligt, det måste jag erkänna... om det kan vara er till någon tröst, Henrik Wreden.

Kyrkoherden hörde besökaren gå. Han hade inte sett honom. I den tystnad som följde sedan dörren stängts efter den osedde gästen, var det som om han aldrig hade funnits där, aldrig beträtt rummet, aldrig talat, aldrig förebrått, aldrig erkänt någonting.

Men kvisten som låg över bibelstället vittnade om besöket. Henrik Wreden tog kvisten i sin hand, slöt fingrarna om den, kände hur taggarna stingande stack in i hans fingrar och handflata.

Hustrun återvände i detsamma, ängslig och med andan i halsen.

- Jag hörde att han var här, odågan Jakob Danielsen...
Men vad är det du håller i handen. Får jag se...

Han öppnade handen. Taggarna hade trängt djupt in i köttet. Vid basen av varje tagg trängde det fram en droppe blod.

Hustrun gav till ett rop, men mannen tystade henne.

- Det är vad jag förtjänar, sa han. Ris av törnen på min rygg...

2

Drottning Christina anlände klockan 10. Med sig hade hon en stor svit av hovfolk ombord på åtföljande jakter och galejor.

Drottningen skulle bevittna stora flottans avfärd dagen därpå. Hon tog nattkvarter i det nya tullhuset på Dalarö. Där låg hon någon timma sömnlös och tänkte på flottan. Det hade varit motigt då det gällt att utrusta den. Ont om folk och ont om material. Och ont om sjökunnigt befäl. Men värvningen i Holland av sjökaptener och andra officerare, hade ändå gått bättre än hon vissa stunder haft anledning vänta sig.

Man hade något ovarsamt gett sig in i detta krig. Nu gällde det att komma ut ur det, helst som segrare och i alla händelser med äran i behåll. Naturligtvis hade det varit oriktigt av Sverige att börja ett krig med Danmark utan att i förväg underrätta sin bundsförvant Frankrike. Och enligt fördraget med Generalstaterna kunde Sverige inte påräkna något annat än frivillig hjälp från det hållet, eftersom man börjat kriget utan att - även där - på förhand underrätta bundsförvanten. Sverige hade i det här kriget fått rivet skinn. Felet var att man inte fått flottan i sjön långt tidigare. Vad spelade det för roll att man hade besatt halva Danmark, halvön Jylland och landskapet Skåne, när man inte kunde komma över till de två huvudöarna Själland och Fyen? Och vad hade det för betydelse att Torstensson erövrat Jylland när han enligt de senaste underrättelserna löpte faran att bli avsnörd från Tyskland av den kejserlige överbefälhavaren Gallas som befann sig på marsch norrut?

Och vad hade det för betydelse för den slutliga segern att Horn erövrat Skåne när han inte kunde innestänga och erövra Malmö, som allt efter som det behövdes kunde undsättas och försörjas från Köpenhamn, så länge inte flottan kunde avskära kommunikationen mellan Skåne och Köpenhamn. Men föll Malmö, så komme Christianstad att falla som ett moget päron i Horns framsträckta hatt, tänkte drottningen, strök undan en hårslinga från pannan, kikade på två flugor som surrade innanför hennes sängs kostbara sparlakan, följde med ena långfingret ryggen på sin krökta näsa, ägnade en hastig tanke åt senaste sammanträdet i riksrådet och sa sig själv, att maken till riksstofiler finge man leta länge efter. Den 6 nästkommande december skulle hon bli myndig, och sedan skulle hon nog se till så att det kom att gå livligare till.

Drottningen somnade i den ljusa försommarnatten och drömde om unga män, livligare seder, lärdare människor, vackra palats, vackra ansikten, själfull konversation, om en större värld än den som fanns inklämd i Norden, en värld där annorlunda ting hände. En annorlunda värld...

Instruktionen till amiral Claes Fleming hade undertecknats tidigare på dagen. Den skulle morgonen därpå överlämnas till befälhavande amiralen av riksråden Per Banér och Ture Bielke ombord på amiralsskeppet Scepter. Det var ett omfattande dokument: 24 punkter på 22 tätskrivna sidor. Det var en "Instruction varefter Hennes Kongl. Maj:t vår allernådigste Drottning och Riksens Troman, Råd, Amiral så ock Överståthållare på Stockholms slott, Ädel och välborne Herr Claes Fleming till Nornäs och Willnäs sig vid sitt utlöpande med Stora Riksens Flotta haver att rätta, varthän han sin kurs taga och vad hans förnämsta förrättande i sjön vara skall".

Under Claes Flemings befäl skulle, förutom stora flottan, också stå major Henrik Hanssons lodjeflotta: bestående av

6 strussar, 60 lodjor, en jakt och en bojert, samt major Matssons fartyg som låg i Pommern.

Enligt sin instruktion skulle Fleming sätta sig i förbindelse med Horn i Skåne, hjälpa honom att intaga Malmö och förhindra att man sände förstärkningar från Köpenhamn till Malmö. Dessutom skulle han hjälpa Torstensson att äntligen transportera en del av sin armé över till Fyen eller ännu hellre till Själland.

Instruktionen innehöll en mäktig räcka "om". Om det ena inträffade skulle Fleming handla så, "om" det andra inträffade skulle han handla så, "om" något tredje något fjärde eller femte eller sjätte dök upp, skulle Fleming göra på annat sätt, allt efter omständigheterna, av vilka riksrådet gjort sitt bästa för att förutse så många som möjligt. Och sist men inte minst viktigt skulle det vara att Fleming uppbringade passerande fartyg så att han kunde bli i stånd att skicka 600-800 tunnor salt och ett par hundra läster spannmål till Horn i Skåne.

Fleming erhöll sin instruktion morgonen efter drottningens ankomst. Riksråden överlämnade den till Fleming vid ett besök som de i den tidiga morgonstunden avlade ombord på Scepter. Tillsamman med riksråden begav sig Fleming till drottningen för en sista uppvaktning.

Något senare sattes allt folket i land och fick i "tvenne hopar" i drottningens närvaro lyssna till de sjöartiklar som under seglingen skulle gälla som lag ombord.

De 2 400 soldater som tagits ombord kvällen förut var till största delen ovana vid sjön, och nattens obetydliga sjöhävning hade redan gjort dem gröna i ansiktet. De stod osäkert på egna ben. Lyssnade gjorde de inte. Vinden tog hand om orden. Endast de närmast stående hörde helparten av artiklarna. För de flesta blev det lösryckta stycken som i stumpar ströddes, som lösa flarn, runt morgonsömniga hjärnor.

... Styrman som genom vårdslöshet löper på klippa eller grund, drages under kölen och ersätte skadan.

... Den som ombord på resan dräper annan, skall levande bindas rygg mot rygg vid den döde och kastas överbord.

... Den som ej låter sig nöja med den mat som honom efter kungl. maj:t fastställd spisordning tilldelas, utan däremot knorrar, straffas med vatten och bröd uti järn under tio dygn.

... Den som av oaktsamhet släpper elden lös i skeppet, så att det brinner, kastes på samma eld.

... Gemen som vägrar att efterkomma vad honom bliver befallt och sig däremot offentligen sätter, drages första gången under kölen och arkebuseras andra gången.

... Inga horor skola lidas i skeppet; vill någon hava sin hustru med sig, det stånde honom fritt här på strömmen eller uti skären, men icke på någon resa där det gäller mot fienden. Den som våldtager någon kvinna och därom övertygas, straffes med livet...

När manskapet åhört sjöartiklarna avlade man trohetseden.

Därefter gick man ombord. Många sjuka hade då förts i land. Många som inte var sjuka hade i sista stund hållit sig undan.

På eftermiddagen for drottningen till Rotholmen. Därifrån vinkade hon farväl åt flottan. Sedan återvände hon med sin uppvaktning till huvudstaden.

Fleming styrde söderut, siktade Gotland, gick förbi Öland, drog sig neråt Hela-halvön utanför Danzig och uppbringade alla fartyg som kom västerifrån för att skaffa sig underrättelser om den danska flottans positioner. Man fick höra mer eller mindre lösa rykten om att den danska flottan drabbat samman med de Geers värvade flotta, men om den eventuella utgången fick man ingenting veta. Om danskarna sades det, att en del av deras flotta låg på

Köpenhamns redd medan kung Christian själv kryssade i Nordsjön med en annan del.

Fleming var rådvill om vad han skulle företaga sig. Han satte sig därför ner och skrev ett brev till Torstensson, under vilkens befäl han enligt sin instruktion skulle lyda.

Stora flottan var i sjön, men vad skulle den företaga sig?

Torstensson var långt borta, och det var han som hade avgörandet i sin hand.

Fleming krävde besked.

”Nu såsom den order mig meddelad är, att kooperera med min käre broder uti det som i närvarande tid kan vara till att företaga och uträtta och jag varken av de skepp eller andra farkoster, som ifrån Lybeck och Sundet kommandes, jag idag och i går i sjön andrabbat haver, eller eljest haver kunnat förnimma vad tillstånd hos min käre broder nu är eller vad desse in han månne förehava, alltså vill jag begära han ville med första lägenhet mig förståndiga uti vad terminus väsendet vid närvarande tid hos honom beror och om de kejsrerlige (som förmenas) så hårt trycka hit neder mot sjökanten och äro så konsiderabla, att min käre broder av den orsak nödgas till att movera sig upp emot dem eller ock om min käre broder finner det resonabelt med arméen något att tentera hit på denna sidan...”

Fleming skrev brev till Horn i Skåne, men brevet nådde inte fram till adressaten som befann sig i Halland. Fleming skrev ett nytt brev till Horn och sände det förra, som kommit i retur, till major Hansson att vara honom tillhanda då han med lodjeflottan anlände till Kalmar.

I mitten av juni seglade hela svenska flottan in i Kiögebukt och sände från sin ankarplats ett par bevärade båtar mot land.

Vårdkasarna tändes utmed hela den danska kusten, trummorna mumlade, och folk rusade man ur huse ner mot stranden för att hindra svenskarna från att gå i land.

Den svenska flottan lättade ankar, sedan den skrämt upp den själländska kustbefolkningen, och seglade söderut.

De vita seglen flöt fram på den blå havsytan som vattenhäftade sommarmoln.

Den 13 hade Draken och Smålands Lejon rapporterat att de mött tre danska skepp vid Möen och slagits med dem. De svenska skeppen kunde inte förfölja de danska eftersom de fått master, stänger och tackling skadade. De sårade och sjuka fördes till Stralsund. Fick ett anslag av 15 myntplåtar per man. Samtidigt passade Fleming på att göra kontrakt med en köpman i staden om leverans av 600 tunnor rågmjöl, gott och väl packat, och 80 läster råg till armén i Skåne.

Några dagar senare fortsatte seglingen åt sydväst ner mot Kielfjorden, förbi den sträcka tyskt land som kallades Kolberger Heide, och gick till ankars i fjordens mynning.

Ännu några dagar senare anlände fältmarskalk Torstensson till Christianspris.

Nu fanns flottan till hands, äntligen. Nu var den stund kommen, då man enligt planerna skulle bli istånd att landsätta svenska trupper på de danska öarna och på så sätt få ett slut på kriget.

Men så kom det något i vägen, som gjorde de båda befälhavarna bittert besvikna: transportfartyg för överförande av trupperna, särskilt för hästarna, och landstigningsbåtarna, som major Mattsson skulle komma med, hade ännu inte anlant.

Fleming summerade läget i ett brev till Axel Oxenstierna:

-... alla skepp och skutor som hava varit något om, äro mest sin kos, resten, som här och i omliggande hamnar hit om Fyen finnas, hava jutarne ruinerat; en del äro med vilja nedsänkta, dem jag låter med möda upptaga och så mycket i hast ske kan reparera. Det värsta är dock, att här finnes

föga redskap och alls intet folk, utan allt måste av örlogsskeppet uppfyllas...”

Torstensson befann sig för egen del i en ganska trängd situation. Gallas närmade sig från söder alltmer östersjökusten. Det började bli en livsnödvändighet för Torstensson att samla ihop sina runt om på Jylland, i Holstein, Gottorps och Ditmarsken kringströdda trupper.

Det blåste för Sverige motiga vindar: från söder Gallas med de kejserliga trupperna, från norr genom det norska Bohuslän mot Värmland, Dalsland och Västergötland, på grund av det enerverande småkrig som i dessa gränstrakter fördes och underhölls av den danske kungens svärson, Hannibal Sehested. Sehested var vid krigsutbrottet 33 år, han var riksråd och hade några år tidigare varit ledare för en lysande ambassad till Spanien. Sehested var en man full av verksamhetsbegär, han ägde en snabb uppfattningsförmåga, var otroligt ärelysten, men kunde visa prov på det mest iögonenfallande människoförakt. Han var mångkunnig, men girig, han förstod sig på mångahanda ting - dock inte på krig och krigföring. De minsta framgångar som tänkas kunde frammanade för hans fantasi de mest fantastiska följdverkningar av den obetydliga framgången - drev han undan en svensk strövkår några kilometer under någon betydelselös fäktning i Värmland eller Dalsland, genast drömde han om att tåga rakt genom Sverige för att anfälla Stockholm. Men då allting inte alltid - i realiteten mera sällan - gick som han tänkt sig, så hemföll han åt en pessimism som var lika överdrivet nattsvart som hans föregående optimism varit överdrivet himmelsblå.

I juni månad lyckades Sehested överrumpla staden Vänersborg, som han lät plundra och bränna. Samtidigt lät han slå broar över till Hisingen i ett försök att innesluta

Göteborg från landsidan, på samma gång som den danske viceamiralen Ove Gedde avskar förbindelserna på sjösidan.

Läget började att för Sveriges del bli brydsamt. Horn satt sysslolös i Skåne utan att kunna intaga Malmö, Torstensson höll på att bli instängd på Jylland, och bundsförvanterna Frankrike och Holland hade anmält sitt djupa missnöje med Sveriges agerande.

Man ville ha fred i Norden!

Danmark ville också ha fred. Men på sina egna villkor.

Sverige ville ha fred. Men likaledes på sina egna villkor.

Holländarna beslöt att skicka emissarier till såväl Sverige som Danmark för att föreslå inledande av fredsförhandlingar. Holländarna hade bara ett mål: att få bort de danska tullarna i Öresund eller i varje fall få dem sänkta.

I mitten av juni skickade holländarna en flotta under vice-amiral Witte Corneliszoon de With att eskortera en handelsflotta bestående av 40 skepp och fregatter på sommarens handelsseglats till Norge och Sundet.

Vid Skagen lämnade de gesanter, som ämnade sig till Stockholm för att förhandla med svenskarna, flottan och for till Göteborg. Den förnämste av gesanterna var Jakob de Wit, borgmästare i Dordrecht.

Från Göteborg for gesanterna vidare till Stockholm. De var inte välkomna, men Axel Oxenstierna instruerade sin omgivning:

- Vi måste säga till holländarna; - Varen oss välkomna, fast de intet äro det, bedja dem att kooperera till navigationens frihet och laga, att vi tillika med dem måge bliva därmed in futurum försäkrade.

Den holländska flottan eskorterade de till Danmark destinerade gesanterna ända ner till inloppet i Sundet, 40 skepp och fregatter. Gesanterna fick gå i land, de hälsades på vederbörligt sätt med artig salut, men kung Christian

kände sig förolämpad över det försök till militär påtryckning som närvaron av en så stor holländsk eskader utgjorde. Han lät hälsa amiralen att för den händelse en så stor flotta skulle passera Sundet istället för den vanliga konvojeskadern, så ämnade han angripa den, hur överlägsen den danska den än vore.

Kungen uppmanade de With att avsegla med flottan och endast lämna så många fartyg kvar som behövdes för konvojering av de från Östersjön kommande fartygen.

Men de With blev liggande vid Lappgrundet vid inloppet till Sundet. Låg där dag efter dag. Väntande.

Corfitz Ulfeldt skrev brev på brev med uppmaningar till de With att ge sig iväg. Men de With tog ingen notis om breven.

Till slut reste prins Christian till Helsingör och uppmanade holländarna - genom gesanterna - att avsegla.

Då äntligen lät de With flottan lätta ankar och bege sig upp i Skagerack där han en tid framöver kryssade fram och tillbaka mellan Skagen, Göteborg och norska kusten.

Holländarna gav eftertryck åt *ordets* makt - ordet fört av deras gesanter - genom att påminna Danmark om *vapnens* makt. Men kung Christian hade ingen tanke på att ge upp. Han slogs för sitt land. Dessutom var hans sinne hämndlystet. Svenskarna skulle få betala för sitt lömska och hänsynslösa överfall på hans rike. Om det fanns någon rättvisa i världen - och det fanns det vid Gud. Och med Guds hjälp skulle han segra. Hämnden var hans och han skulle utkräva den på de trolösa svenskarna. Han skulle krossa dem. Ja, han skulle krossa dem... krossa dem... när inte tröttheten hemsökte honom och hotade att bli hans överman. Kung Christian kämpade med en periodisk håglöshet som allt oftare avlöste de allt kortare stunderna av beslutsam energi. Detta var ett hårt krig, ett krig som borde föras av en ung kung och inte av en gammal. Men

ingen av hans söner var någon krigsman. Ingen av dem var någon fältherre av det slaget som svenskarna tycktes ha uppsjö på. Sehested hade skrivit till honom från Norge och begärt att man skulle sända honom två regementen värvat folk och en fältmarskalk. Kung Christian kunde - var gång han kom att tänka på denna naiva begäran - inte låta bli att le. Men det var ett bittert leende. Skicka en fältmarskalk till Sehested i Norge. Han som var redo att bedja Gud på sina egna bara knän att Gud skulle sända honom själv en fältmarskalk, en som vore lika god som någon av svenskarnas, till och med ett strå vassare. Ty hämnden vore hans - Christians - och Guds!

Och så diskuterade kungen kriget och krigsläget med sin förtrognaste rådgivare, han som alltid sa ja och amen till allt vad kungen föreslog, Corfitz Ulfeldt.

- Frankrike kan ha föga, om ens något, intresse av att Torstensson uppehåller sig på Jylland, sa kungen. Förresten så får han snart Gallas i ryggen. Danmark anfaller norrifrån och Gallas söderifrån, det bör vara nog för att söndersmula både Torstensson och hans armé.

Ulfeldt instämde. Vad Frankrike angick, sa han, så hade han hört att den franska regeringen redan i mars månad skickat en gesant eller en ambassadör till Danmark. Hans namn skulle vara Gaspar Coignet de la Thuillerie och han hade sagts vara en mot Danmark välvilligt inställd man.

- I mars, sa kungen! Nu är det juni. Då har djävulen uppslukat honom undervägs.

- Vägarna, ers majestät. Och snapphanarna.

Kungen svarade inte. Han fick annat att tänka på. En budbärare kom med ett besked att den svenska stora flottan löpt in i Kielfjorden.

Kung Christian log belåtet.

- Vi ska sörja för att de finner sin grav i de farvattnen, sa han. Sedan tillade han, vänd till Corfitz Ulfeldt: - Vad den

där fransmannen beträffar, så har han antagligen drunknat i morasen.

Men fransmannen hade ingalunda drunknat i morasen. Han hade den 24 i den månaden juni, samma dag som kungen och Ulfeldt bragte honom på tal, anlämt till Lennart Torstenssons högkvarter i Haderslev på Jylland.

Om sin resa, dess äventyrlighet och om sina samtal med Torstensson berättade de la Thuillierie själv i det brev han den 24 skrev till greve de Brienne, statssekreteraren, och till kardinal Mazarin.

- Jag är ankommen till fältmarskalk Torstenssons läger och har blivit mottagen på det mest förekommande sätt. Jag har på resan från Hamburg och hit råkat ut för det äventyret att falla i händerna på snapphanarna (les chapans). Det är upproriska och beväpnade bönder, för vilka alla människor försökt injaga mig skräck. Men långt ifrån att tillfoga mig något ont, har de eskorterat mig genom alla de ställen, där det kunde vara någon fara, under tusen välsignelser och böner för ett lyckligt utfall av mina fredsförhandlingar, så man ser lätt att dessa stackars människor mera drivs av förtvivlan än av ondska, och att de på ett sätt är tvungna att leva det liv som de lever, då de icke är i stånd till att betala de kontributioner som man pålägger dem. Fastän de inte äro fler än 7 till 800, tillfoga de ändå den svenska hären stor skada; ty då landet är fullt av skogar, lyckas det dem alltid överrumpla en och annan, och då dräpa de honom, antingen han är officer eller har någon annan högre befattning. Men det värsta är att de avbryter förbindelsen med de kvarter som finns mellan denna stad och Hamburg, om det inte finns en betydande eskort, vilket är högst utmattande för trupperna.

Jag talade utförligt med marskalk Torstensson och påvisade de stora nackdelar, som detta krig medförde för huvudkriget i Tyskland, och den ringa fördel som Sveriges

Krona säkerligen skulle få av det, medan det var till stor skada för de allierades allmänna intressen. Isynnerhet påpekade jag att Rakotzi, som var marskalkens eget verk, och som hade den giltigaste anledning till att hoppas på en kraftig undsättning, när han blev besviken i detta hopp, ofelbart skulle gå under, vilket skulle få som en fördärvbringande konsekvens, att Rakotzis trupper komme att gå över till Kejsaren. Sverige hade således, genom att först understödja Rakotzi och sedan lämna honom i sticket, arbetat sin egen fiende, Kejsaren, i händerna. Kungen av Frankrike och Regentinnan-Drottningen, hans moder, hade därför sänt mig för att mäkla fred mellan de två nordiska Kronorna och på vägen begiva mig till hans här för att göra honom dessa föreställningar och få honom till att vända tillbaka till Tyskland.

Efter att ha uttalat sin högaktning för Konungen och Regentinnan och sitt tack för den uppmärksamhet de visade honom genom denna beskickning, så medgav han, att kriget i Tyskland var huvudsaken och att det på grund av kriget i Danmark riktigt nog kanske fördes med mindre kraft, men Sverige hade liksom vid håret blivit draget in i detta krig, och om de inte hade begynt det, så skulle deras sak varit förlorad och de själva i fara att ha fått se sig i den ställning vari de nu hade bragt kungen av Danmark. Förövrigt hade fienderna inte vunnit någon fördel i Tyskland och han skulle ställa det så att de inte heller framdeles skulle finna någon. Men då nu engång detta mera privata krig var begynt, kunde man inte uppgiva frukten av det. Vad Rakotzi anginge, så måste Frankrike uppfylla sina förpliktelser mot honom och sända honom de utlovade pengarna; om detta skedde, så var han inte bekymrad angående honom, så mycket påtagligare, som han hade överlåtitt åt honom en tapper och duglig officer, som skulle förebygga ettvart oriktigt steg. Om han själv

vände tillbaka till Tyskland med hela sin här eller med en del av den, berodde på fiendernas operationer i Tyskland. Men beständigt kom han tillbaka till detta, att svenskarna inte fick förlora frukterna av detta krig, varvid han anmärkte, att den svenska flottan anlönt till Bornholm, 150 segel stark, varibland 50 stora skepp med över 12 000 man ombord. Han väntar sig underverk av den: och sannerligen, om den kommer åt detta hållet, medan kungen av Danmark med sina flesta skepp är i Nordsjön, då kunna dessa herrar göra fula streck i Fyen och Själland, innan kungen kommer på dem. Gud förhindre det, ty det ville bara göra tingen vanskligare och förmå antingen den ene eller den andre att komma med stora fordringar. – Vad anginge Rakotzi svarade jag, att Frankrike nog skulle uppfylla sina förpliktelser, men att den väsentligaste hjälpen till denne furste måste komma från honom. Han upprepade: om fiendens operationer gjorde det nödvändigt, och när Gud hade välsignat den svenska flottans förehavanden, var han redo att vända tillbaka till Tyskland. Jag inser nog, att då Torstensson från Sverige fått order att begiva sig hit, det också är från Sverige ordern måste komma om att lämna dessa trakter. Hans avmarsch till Tyskland måste jag därför åstadkomma antingen i Sverige genom att erhålla en sådan order, i det jag gör gällande de förpliktelser, som detta rike har ingått, eller i Danmark, genom att åstadkomma fred. Gud give, att jag i Danmark må möta en god stämning för fred. Olyckligtvis är kungen frånvarande och hos sin flotta i Nordsjön, och alla försäkrar, att han är fast besluten att antingen ta hämnd eller gå under.”

Sålunda prövade både Holland och Frankrike sina fredsargument på svenskar och danskar i juni månad medan haven fylldes med segel, och de människor som bodde utmed stränderna slets mellan hopp och fruktan, offer som de var för nöd, uppoffringar och rädsla, den

senare påspädd med hemska skildringar av det öde som väntade dem om de som upproriska föll i svenskarnas händer.

På öarna spreds rykten om en förestående svensk landstigning. I Skåne spejade man, med ögon som tårades av det ständiga stirrandet, utåt Sundet för att se om holländarna skulle komma seglande från norr och avskära förbindelsen mellan Själland och Skåne.

3

Det blev ett himla leverne i gården, när höken, som en lång stund stått stilla över byn, vackert ritad mot en ljusblå morgonhimmel, med ens fällde sina vingar och till den sprättande hönsflockens förskräckelse dök ner på den stora tupp som stod och kråmade sig på Hagen Pedersens gödselstack. Hönorna kacklade och for åt alla håll med sådan fart att fjädrar och dun lossnade och singlande for upp i luften för att sedan långsamt dala ner på gårdsplanens i sommartid hårdstampade lera. Gässen skrånade otäckt i sin inhägnad, grisarna for upp från nattsömnen och ryade undrande, lyssnade och spretade med benen. De små pliriga ögonen tittade uppspärrat blå upp mot himlen, en kalv råmade, byherden hade ännu inte kommit skakande på sin ringstav, en häst skrapade med hoven i stallgolvet och kom på fötter, nosade i den tomma krubben och bet i spiltvirket.

De svenska salvagardieknektarna som var inhysta i Eslövsbyn vaknade i stallhalmen och undrade vad som stod på, grep efter värjorna, det hade ju talats mycket om överfall från skogsgångare och annat lösfolk sista tiden, och att någonting förbereddes i byn var de inte helt okunniga om.

Stubba-Lasse, som var den äldste och erfarnaste, var med ett skutt framme vid stalldörren och kikade ut genom en springa. Värjan höll han parat i handen. Tyke Krås, hans kamrat, satt med benen brett i sär och rev sig i håret medan han försökte att vakna.

- Är fanen lös? frågade Tyke och tittade efter värjan som försvunnit i halmen.

- Nej, det var bara höken som tog tuppen.

- Ett glädjelöst liv för hönorna, sa Tyke och lade sig ner på rygg, skubbade sig tillrätta och somnade.

Stubba-Lasse återvände till halmen och lade sig ner bredvid kamraten.

- Det är ett djävla krig det här, sa han.

Då han inte fick något svar knuffade han Tyke halvvaken, för Stubba-Lasse var morgonpig, och på morgnarna ville han prata.

- Vad står på? frågade Tyke Krås retligt.

- Jag önskar att det här kriget snart ville ta slut, sa Stubba-Lasse. Jag vill hem till mitt nu.

- Kriget har ju bara börjat. Och sen ett krig väl har kommit riktigt i gång så slutar det inte i brådrasket. Det tar tid. Och förresten så går det ingen nöd på oss i den här byn.

- De har någonting för sig som vi inte vet.

- Låt oss muta Ib så skvallrar han säkert.

- Det är jag inte övertygad om. Då kommer byamännen att slå ihjäl honom, och det begriper nog Ib.

- Den där Jakob Danielsen är herretjänare, och han kommer och far i den här byn och i andra...

- Det har han gjort förr utan att någonting hänt för den skull.

Tyke Krås teg men han var inte övertygad. Byarna väster om risbygderna hade dittills varit förskonade från besök av skogsfolket, de så kallade snapphanarna, men man kunde ju aldrig vara riktigt säker. En natt skulle de kanske dyka upp, och då skulle det gälla livhanken för de svenskknektar som var förlagda runt om i byarna.

- Jag vaknade när Jakob Danielsen tog ut sin häst för någon timma sedan, sa Stubba-Lasse. Jag tror inte han har

något ont i sinnet. Om han velat oss något ont kunde han ju stuckit ner oss under sömnen.

- Det blir farligt för byn, om man sticker ner oss.

De teg en stund. Tyke Krås hade vid det laget hunnit bli helt vaken. Han steg upp, pustade, gick och tittade till hästarna, stack en halmtuss till krubbitaren och vände sig mot Stubba-Lasse.

- Tänka sig att den där Jep Lassen hamnade här trots att han stuckit ner Hannas förre man. Undra på att han känner sig som en orm i en myrstack.

- Det är nog säkrast att han kommer härifrån, menade Stubba-Lasse. Man kan inte vänta annat än att byamännen ska ta hämnd på honom, först och främst Hanna genom sin bror Niels Boesen och sen Hagen Pedersen, Hannas nuvarande man. Han är litet ängslig av sig, men Hanna är säkert den som kan sätta mod i honom.

- Jag tror aldrig Hagen Pedersen skulle kunna döda en människa. Han kan ju läsa.

- Man kan väl döda någon för det.

På det påpekandet kom det inget svar.

- Jag är torr i halsen, hördes det efter en stund. Fan vad man blir torr i halsen av att ligga i halm.

- Vi får tugga humle på Eriksholm, så att bönderna kan brygga öl åt oss.

- Varför tugga när man kan ta. Förresten är kornet slut, så de har ingenting att mälta av.

- Fy för fanen sådan by!

- Ja, men det är säkert likadant överallt... Varför ska vi bry oss om vad bönderna gör med Jep Lassen, han är ju dansk...

- Han har svurit fanan. Den svenska fanan.

- Jag är hungrig. Låt oss titta efter mat. Mat och surt dricka. Ja fy för fanen...